

ظراحی باتیک

پین وان روژن

ترجمه آزاده حاجزنی

ویراستار: فرانک صبیانت

کتابخانه ملی ایران - تهران - ۱۳۸۴

سرشناسه	:	روبن، پپین وان Roojen, Pepin van
عنوان و نام پدیدآور	:	طراحی باتیک
مشخصات نشر	:	بوشهر: خانه ریاضیات بوشهر، ۱۳۹۴.
مشخصات ظاهری	:	۱۶۲ ص.: مصور (رنگی).: ۲۲ × ۲۹ سم.
شابک	:	978-600-9401-15-4
وضعیت فهرست نویسی	:	فیبای مختصر
یادداشت	:	فهرست نویسی کامل این اثر در نشانی: http://opac.nlai.ir قابل دسترسی است
یادداشت	:	عنوان اصلی: Batik Design
شناسه افزوده	:	حاجیونی، آزاده ، ۱۳۵۸ - ، مترجم
شماره کتابشناسی ملی	:	۲۸۲۱۳۰۸

عنوان کتاب: طراحی باتیک

نویسنده: پپین وان روژن

مترجم: آزاده حاجیونی

بیراسار: فرانک صیانت

ناشر: انتشارات خانه ریاضیات بوشهر

صفحه آرایی: خنایا یغاق، سپندار

مدیر اجرایی: اسماعیل فوادلی هلیله

چاپ و صحافی: تایما

نوبت چاپ: اول ۱۳۹۴

شمارگان: ۱۰۰۰

قیمت: ۲۵۰۰۰۰ ریال

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۹۴۰۱۱-۲-۳

حق چاپ محفوظ و متعلق به انتشارات خانه ریاضیات بوشهر می باشد.

نشانی: بوشهر - خیابان سنگی - ابتدای کوچه گلخونه

تلفن: ۰۷۷۳۳۵۵۷۹۲۳ - ۰۹۱۷۷۷۲۸۹۲۳

۷	مقدمه مترجم
۸	مقدمه نویسنده
۱۲	مختصری از تاریخ فرهنگی دنیای مالزی
۳۷	روش باتیک
۴۱	کاربردهای پارچه باتیک
۴۸	طرح باتیک
۵۱	باتیک کلاسیک
۵۳	طرح‌های بانجی
۵۶	طرح‌های کاوانگ
۵۹	طرح‌های سپلاک
۶۲	گاریس مابرینگ
۶۶	طرح‌های نیتیک
۶۷	طرح‌های حیوانات، گیاهان و گل‌ها در باتیک
۷۵	سیموکیان
۷۶	آیسن
۷۸	باتیک پاسیسیر
۸۷	باتیک هند و اروپایی

۹۸.....	نفوذ چینی ها در باتیک پاسبیسیر
۱۰۸.....	ترکیبی از الگوها و سبک ها
۱۱۵.....	پاجی سور
۱۱۹.....	باتیک هوکو کایی
۱۲۳.....	باتیک بر روی ابریشم
۱۲۵.....	باتیک سیریون
۱۳۰.....	باتیک در سوماترا
۱۳۸.....	باتیک شبه جزیره مالزی
۱۵۶.....	فهرست کلمات کلیدی

مقدمه مترجم:

زبان هنرمند تنها زبان بین المللی است که تاکنون اختراع شده است و انسان در هر کجای این کره خاکی که پا به عرصه وجود می گذارد تنها با یک اثر هنری، ماندگاری زبان خود را به اثبات می رساند.

در طول تاریخ نیاز بشر به پوشش برای جلوگیری از صدمات ناشی از سرما و گرما انسان را بر آن داشته تا تمام تلاش خود را برای انتخابی مناسب بکار گیرد. به طبع ذات تنوع طلب باعث شد تا وی خلاقیت خود را نیز برای ایجاد رنگ ها و طرح های بدیع بکار گیرد. این تنوع در اسباب و لوازم زندگی که تحت عنوان دکوراسیون مطرح می شود و در آنها از پارچه نیز استفاده می شود و کاربرد فراوان دارد به چشم می خورد.

در گذشته های دور که قدمت آن به بیش از دو هزار سال می رسد ایجاد طرح پارچه ابتدا بوسیله بافت انجام گرفت و ایجاد تنوع در جنسیت سیاف تنوع طرح را بوجود آورد.

خلاقیت در رنگ آمیزی الیف های رنگ ها را گسترش داد و سر انجام برای سهولت کاربری کل پارچه را رنگ رزی کردند که تقریباً بصورت هم زمان بود.

طی روند گسترش رنگ رزی پارچه و الیاف، زمینه برای جلوگیری از نفوذ رنگ در قسمت هایی از پارچه تکنیک ها و در نتیجه طرح های متنوعی را ایجاد کرد که یکی از این تکنیک ها باتیک است.

در ترجمه باتیک همانطور که در مقدمه کتاب اشاره شده باعث آن یک لغت سوماترایی است و پس از گسترش تکنیک های مختلف و انتقال آن از طریق جاده ابریشم به کشور ایران، پیراهن پیدا کرده و بیشتر در ناحیه آذربایجان به چشم می خورد.

از آنجایی که گسترش این تکنیک از ناحیه آسیای جنوب شرقی و مجمع الجزایر اندونزی بود این سوال در ذهن به وجود آمد که پیشینه و گسترش آن چگونه بوده بنابراین پس از مشاهده کتاب بر آن شدم تا جهت بالا بردن اطلاعات و کاربرد آنها و استفاده دانشجویان و دانش پژوهان گرامی با رعایت امانت ترجمه ای رسا در اختیار آنها قرار دهم.

مقدمه نویسنده:

همانند اکثر جوامع آسیای شرقی، مردم سرزمین مالایا نیز اهمیت زیادی به تزئین منسوجات خود می دهند. جدا از کاربردهای روزانه مثل لباس، اغلب، پارچه ها را در ارزش سمبولیک مهمی بوده که این امر توسط رنگ ها و دیگر مواد موجود در طراحی آنها مشخص می شود.

نقش پارچه ها ممکن است برای مراسم تشریفات و مراسم مذهبی طراحی شده و گویای وضعیت اقتصادی یا اجتماعی پوشنده ی آن پارچه می باشد. به جز طرح، رنگ و آرایش بکار برده شده نیز می تواند نقش قابل ملاحظه ای را در این مورد ایفا کند. بطوری که پارچه حریر یا ابریشم، نماد ثروت و اعتبار، نشان بارز ثروت صاحب آن است.

از میان برجسته ترین منسوجات تزئینی که در جنوب شرقی آسیا توسعه یافته، پارچه باتیک است. ساری باتیک و کین پان جانگ - نوعی لباس شبیه دامن - و دامن قرن ها توسط زنان و مردان پوشیده می شده است و هنوز هم در جوامع روستایی جزء مهمترین اقلام لباس در پوشش های مالایی است. طرح تمام شده پارچه ساری انواع گوناگونی دارد از جمله اشکال تک رنگ که در بافت ساده پنبه ای تزئین شده و بوسیله مردم روستایی در قسمت هایی از جاوه پوشیده می شود و یا با طرح های پیچیده و توأم با چندین رنگ. بافت پنبه ای با کیفیت صادراتیکه بعضی

مواقع حتی با تزئینات اضافی شامل نخ های طلایی نیز همراه است. در موارد دیگر نیز طرح باتیک انحصاراً برای تزئین لباس های ابریشمی مورد استفاده قرار می گیرد.

به هر حال بیشتر طرح های باتیک دارای معانی سمبولیک ویژه ای هستند که کاربرد روزانه ندارند بلکه برای برخی کارهای مهم تشریفاتی خاص از آنها استفاده می شود. مثلاً در موارد مهمی همچون ختنه - مرحله مهمی در زندگی مردان - از این نوع پارچه به شکل دامن برای پوشش پسران جوان مورد استفاده قرار می گیرد، با این تصور که این طرح ها باعث آرامش و تسکین درد می باشد.

زوج های جوان در روز ازدواجشان مثل شاه و ملکه می باشند، پس برای احترام به آنها در طرح لباس هایشان از طرح هایی که نشانه سلطنت می باشد استفاده می شود. لباس های طرح باتیک همچنین ممکن است بصورت تشریفاتی در طول دوران حاملگی، تولد بچه و یا مراسم تدفین مورد استفاده قرار گیرد.

طرح های باتیک نقش مهمی در زندگی ساداتی جاوه ای مناطق سایریون^۱ و سورا کارتا^۲ و یوگیا کارتا^۳ داشته و هنوز هم تا اندازه ای دارد. در گذشته طرح های خاص رقص برای حکمرانان، خانواده هایشان و افسران دربار وجود داشته که داشتن آن برای مردم عادی ممنوع بوده است. این محدودیت ها اکنون وجود ندارد و همه می توانند از تمامی طرح ها و لباس های باتیک حتی در شهرهای قدیمی کراتون (کاخ ها) استفاده کنند. اما اشراف زادگان جوان هنوز طرح های کلاسیک را به عنوان میراث فرهنگی دربار می بینند و طرح باتیک همچنان بعنوان یکی از اجزاء مهم لباس های دربار جاوه مورد استفاده قرار می گیرد.

حس مذهبی و سنتی بودن از اجزاء لاینفک جوامع مالایی می باشد که ریشه های آن در اسطوره ها و سمبول های اجدادی آنها یافت می شود. منسوجات، نقش اساسی را در این تصویر ریشه ای و عمیق بازی می کنند و اکثر الگوهای طرح های باتیک به آنها مربوط است. حیواناتی با مشخصات افسانه ای مانند اژدها و مارهای بالدار و پرنده مقدس، از اعتقادات قدیمی هندوها مکرراً دیده می شوند و تصورات طبیعت گرایانه، معمولاً برای اینکه مناسب مفاهیم جاوه ای ها از سمبول گرایی باشد بصورت ساده در آمده است، بنابراین با عقاید غربی هادر زمینه سمبل گرایی به ندرت تطابق می یابد. اغلب معنای سمبولیک این طرح ها به اندازه ارزش تزئینات آنها یا حتی بیشتر اهمیت دارد و در

اتمام کار دارای ارزش بیشتری برای افرادی که از آن شاهکار مطلع هستند می‌باشد. معانی خاصی برای طرح‌های جادویی وجود دارد مثلاً محافظت از شیطان. سایر طرح‌ها برای این استفاده می‌شوند که باعث امنیت، طالع خوب و خوشبختی می‌گردند. این فاکتورهای پنهان با مهارت بالا و استعداد هنری که بوسیله هنرمندان باتیک-اغلب زن‌ها- نشان داده شده است، چیزی است که طرح‌های باتیک را به رشته‌ای با جذابیت ویژه تبدیل کرده است.

این هنرها از زمان‌های قدیم جزء ویژگی‌های برجسته جامعه جاوه‌ای بوده است. جاوه از نظر تاریخی پیشرو در توسعه فرهنگی هویت مالایی بوده است. اهمیت هنر جاوه‌ای تا حد زیادی بستگی به احترام مردم به سنت، احساس سمبولیک و آگاهی از ارزش روحانی آن دارد که با مهارت شگفت‌انگیزی در صنایع دستی ترکیب شده است. قدمت تاریخی هنرهای سنتی جاوه به حداقل دوهزار سال می‌رسد که بیشتر آنها در بناهای باستانی، مجسمه‌ها و همچنین هنرهای مذهبی که جزئی از افسانه‌های جزیره می‌باشد قابل رؤیت است.

منطقه تحت نفوذ تأثیرات خارجی وسیعی در گذر زمان بوده است و اکثر آنها از خود تأثیراتی بجا گذاشته‌اند اما مردم مالایی در قرن سیزدهم سبزی استعداد خود را در گرفتن طرح‌هایی که می‌تواند به راحتی با فرهنگ و فلسفه آنها تطبیق یابد، نشان داده است. مایه‌ای که تأثیری در اصل و مبنای سنتی بودن آنها ندارد. این توانایی نه تنها قدرت فرهنگ منطقه را نشان می‌دهد بلکه همچنین باعث یک تفاوت غیر معمول در احساس هنری آنها شده است.

ریشه لغت باتیک یک کلمه اندونزیایی-مالایی است. *baasau* اندونزیایی و *babasu* مالزیایی، زبان‌های اصلی اندونزی و مالزیایی از نظر ساختمان خیلی مشابه هستند. اما امروزه *basu* وان یک اصطلاح عمومی، نشان دهنده یک روند رنگ‌آمیزی موج است که عنوان یک تکنیک ثابت بکار می‌رود. یعنی پوشاندن قسمتی از پارچه با ماده‌ای با رنگ ثابت برای جلوگیری از جذب سایر رنگ‌ها. این تکنیک خود بیش از هزار سال قدمت دارد و شواهد تاریخی نشان می‌دهند که لباس‌های تزئین شده بوسیله بعضی اشکال در قرون اولیه بعد از میلاد در چندین کشور آفریقای غربی و آسیای میانه و آسیایی وجود داشته است. گرچه مشخص نیست که آیا این طرح بطور مستقل در جاوه توسعه یافته یا بوسیله دیگران معرفی شده است. یک فرضیه قابل قبول این است که این طرح توسط افرادی که از شبه قاره هند آمدند، آورده شده. این افراد در اوایل قرن ده میلادی به آسیای جنوب شرقی سفر کردند. صادرات پارچه‌های هندی در طی هزاره دوم در آسیای جنوب شرقی بسیار رایج بود و در برخی از آنها برای تزئین، تکنیک واکس مقاوم (موم گذاری) بکار برده می‌شد. اما تنها در جاوه بود که یک نوع روش رنگ‌آمیزی ثابت برای تزئین

پارچه توسعه یافت که پیش از این هیچ گاه بکار برده نشده بود و یک شکل هنری منحصر به فرد شد. این پارچه‌های باتیک از جاوا به دیگر جزایر شبه جزیره و مجمع‌الجزایر مالایی صادر شد و این شهرت منطقه‌ای در میان مردم این ناحیه باعث انتشار سریع مراکز باتیک در بیرون از جاوه شد. در طی دو یا سه قرن گذشته، طرح باتیک یکی از مفاهیم اصلی بیان ارزش‌های مذهبی و فرهنگی آسیای جنوب شرقی و یکی از بهترین نشانه‌های فرهنگ منطقه شده است.

این محبوبیت بیشتر می‌تواند نشان دهنده واقعیت دوام طرح باتیک باشد. رنگ‌های بکار برده شده در این طرح، خیلی ثابت‌تر از پارچه‌های نقاشی شده می‌باشد. از آنجایی که پارچه کاملاً در رنگ غوطه‌ور می‌شود محدوده‌هایی کهبوسیله مواد مقاوم محافظت نشده، می‌توانند رنگ‌ها را جذب کرده و بنابراین رنگ‌ها به آسانی کم‌رنگ نمی‌شود. همزمان تکنیک باتیک باعث گسترده‌گی در طراحی آزاد هنری می‌گردد زیرا که الگوها و طرح‌ها به وسیله نقاشی ترسیم می‌شوند نه به وسیله بافتن یا نخ‌های رنگی.

در طی سالها، طرح‌های باتیک آن‌سان به جسته و متمایز شده‌اند که پارچه‌ها حتی بدون رنگ ثابت با آنها تزئین می‌شوند ولی باز هم باتیک نامیده می‌شوند اما نور کلی احساس می‌شود که تکنیک سنتی برای منحصر به فرد بودن باتیک واقعی ضروری است. به همین دلیل است که این کتاب منحصراً در رابطه با پارچه‌هایی که روش‌های اصلی رنگ‌های مقاوم جاوه‌ای در آنها اعمال شده است را بررسی قرار می‌دهد.